

Анастасія Баліцька,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Свистун Ніна Олександрівна

РЕЧЕННЯ, УСКЛАДНЕНІ ЗВЕРТАННЯМИ І ВСТАВНИМИ КОМПОНЕНТАМИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДАРИ КОРНІЙ «ГОНИХМАРНИЦЯ»)

Постановка проблеми. Вставні слова, вставлені конструкції та звертання відіграють важливу роль у структурі художнього тексту, зокрема в його синтаксичній організації, стилістичному забарвленні та вираженні авторської інтенції. У творі Дари Корній «Гонихмарниця» ці мовні одиниці виконують не лише комунікативну, а й експресивну функцію, сприяючи розкриттю емоційного стану персонажів, їхніх переживань та ставлення до співрозмовника або ситуації.

Попри значну увагу мовознавців до питань синтаксичної організації речення, використання вставних елементів та звертань у сучасній українській літературі залишається недостатньо дослідженим. Зокрема, актуальним є аналіз їхньої ролі у формуванні художньої виразності тексту та впливу на сприйняття змісту твору.

У зв'язку з цим постає необхідність детального дослідження вставних слів, вставлених конструкцій і звертань у романі «Гонихмарниця» з метою виявлення їхніх структурних особливостей, функціонального навантаження та стилістичного значення в контексті авторського мовлення.

Аналіз досліджень проблеми. Питання використання вставних слів, вставлених конструкцій і звертань у художньому мовленні є важливою темою у сучасному мовознавстві. Вставні елементи, які виконують різноманітні функції в тексті, сприяють організації комунікації, вираженню ставлення мовця до висловленого, моделюванню діалогу між автором і читачем. Звертання, зокрема, відіграють значну роль у відтворенні усного мовлення, розкритті характерів персонажів та емоційного забарвлення висловлювань.

Попри значну увагу до цієї проблематики, особливості функціонування вставних конструкцій і звертань у сучасній українській літературі залишаються

недостатньо дослідженими. Зокрема, їхня роль у художньому мовленні Дари Корній ще не отримала належного аналізу. Роман «Гонихмарниця» насичений подібними мовними засобами, які не лише структурують текст, а й поглиблюють психологічну характеристику персонажів, створюють експресивний ефект і сприяють виразності авторської манери письма.

Актуальність нашого дослідження обумовлена відсутністю в українському мовознавстві праць, присвячених аналізу вставних конструкцій та звертань у романі Дари Корній «Гонихмарниця», оскільки це новий і ще недосліджений твір.

Мета дослідження – виявити та описати вставні слова, вставлені конструкції та звертання у романі Дари Корній «Гонихмарниця».

Виклад основного матеріалу. Вставні слова та словосполучення слугують засобом вираження ставлення мовця до висловленого. Вони не входять до складу членів речення, а виконують функцію оцінки, уточнення або характеристики способу формулювання думки. Ці мовні елементи не змінюють змісту висловлення, а лише надають йому додатковий відтінок, відображаючи суб'єктивне сприйняття інформації.

Вставні слова лише з формально-граматичного погляду ізольовані від речення; з комунікативного погляду вони пояснюють основне речення загалом; це мовні одиниці, які виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і виражають різні модальні значення (сумніву, можливості, переконаності тощо) [1].

У сучасному мовознавстві існує кілька класифікацій вставних елементів, серед яких найбільш поширеною є класифікація за складом компонентів і семантичним наповненням. Інші підходи до класифікації мають спільні риси з цією системою. Розглянемо їх детальніше.

Залежно від семантичного значення та оцінки висловленого, вставні слова поділяються на такі групи:

1) модальні слова, що виражають ступінь ймовірності повідомлення, включаючи можливість чи неможливість, передбачення, упевненість або сумнів (наприклад: *ймовірно, звичайно, напевне, можливо, очевидно, здається* тощо);

2) слова з емоційним забарвленням, які передають почуття радості, співчуття, здивування тощо (*дивна річ, на щастя, на сором, на жаль, як на біду, як навмисне тощо*);

3) вставні конструкції, що вказують на джерело інформації, які посиляються на думку мовця або інших осіб (*по-моєму, на думку, як кажуть, як відомо, з точки зору, за повідомленням тощо*);

4) слова, що позначають послідовність викладу, які допомагають структурувати текст і виокремити окремі частини повідомлення (*по-перше, по-друге, нарешті, інакше кажучи, наприклад, навпаки, таким чином, однак, проте*);

5) звернення до співрозмовника, які активізують його увагу та спонукають до реакції (*уявіть собі, знаєте, вірите, зрозумійте, зверніть увагу тощо*);

6) слова, що виражають оцінку міри висловленого, підкреслюючи ступінь значущості поданої інформації (*в крайньому випадку, найбільше, найменше, буває, бувало, звичайно тощо*);

7) вставні слова, що вводять висновки, узагальнення або зв'язок із попередньою думкою, підсумовуючи сказане (*отже, взагалі, словом, значить, виходить, навпаки тощо*).

Серед вставних елементів найпоширенішими є модальні слова, такі як *мабуть, можливо, може*. Другою за частотою вживання групою є прислівники (*нарешті, навпаки, звичайно*) та стійкі прислівникові сполучення (*наприклад, зрештою, по-перше, по-вашому, без сумніву, по суті, до речі*). Окрім того, вставні слова можуть виражатися за допомогою дієслівних форм, зокрема *дозвольте пояснити, розуміється, бачимо, чуєте, знаєте, порівняйте тощо*.

У досліджуваному творі натрапляємо на такі приклади:

–*По-моєму, він не тільки на тебе образився* [3, с. 137]. *До всього, ви могли його розпізнати у тілі Марти, бо ви ж мама Аліни і така ж талановита* [3, с. 90]. *По-перше, пані Ірино, не кричіть на мене* [3, с. 87]. *По-друге, Сашко закохався у вашу Аліну і заради любові зрікся Градобура* [3, с. 87]. *По-третє, знайшлася людина, яка була готова прийняти у себе другу душу і теж добровільно* [3, с. 87]. *По-четверте, знайшовся і той, хто цей ритуал провів* [3, с. 87]. Хоча, **по правді**,

то вона мала до нього розмову [3, с. 202]. Просто, **як завжди**, мені забули про це повідомити [3, с. 241]; Не часто тут їздять, **мабуть**, зазвичай ходять [3, с. 264]. **Звісно**, ми хотіли знати [3, с. 207]. **Зреештою**, сама могла б поцікавитися [3, с. 219]. Чубівка, **може**, жив чоловік [3, с. 269]. Те саме можемо спостерігати в іншому реченні: А **може**, хочеш Гнихмарника проклясти? [3, с. 158]. Хочеш Гонихмарника проклясти, **може**? [3, с. 158]. **Можливо**, острів хоче їй щось сказати? [3, с. 27].

Звертання – це універсальний мовний засіб комунікативно-функціонального призначення. Інакше кажучи, воно є одним із ключових інструментів мови, що забезпечує спілкування між людьми, встановлює зв'язок між висловленням і суб'єктом мовлення, а також об'єднує різні аспекти та елементи комунікативної ситуації в єдиний мовленнєвий акт.

Оскільки звертання має складну лексико-граматичну природу, немає однастайності щодо його кваліфікації. Крім того, категорія звертання поліфункціональна, тому виникають труднощі й у визначенні його домінантної та варіативної функції.

Структура звертання в будь-якій мові змінюється з часом і не залишається сталою. Варто наголосити на тому, що звертання розглядається не лише в контексті граматики, а як компонент комунікативного акту [2, с. 23].

У досліджуваному творі зустрічаються такі приклади:

Усі бумеранги повертаються, **Аліно** [3, с. 19]. Але чому ти тут, **Іринко**? [3, с. 105]. – Ти, **Ірино**, в цьому винувата [3, с. 106]. Ти постаріла, **Ірціюню** [3, с. 113]. – Я не знаю, хто ви, **пане Юрію**... [3, с. 86]. **Юро**, ким я працював, коли цей театр будувався? [3, с. 225]. – Допоможи мені, **дівчино**, – сказала бабуса, – витягни смітинку з ока [3, с. 278].

– **Петре**, ти мені поясниш, що відбувається? [3, с. 81]. – А ти знаєш, **Василечку**, як я люблю Петруся [3, с. 97]. Я досі тебе кохаю, **Яринко**! [3, с. 126]. – Ой, так-так, **дитиночко** [3, с. 126]. Гордота та себелюбство, **дочко**, затуманили їм сліпаки [3, с. 126]. І при злогах помреши, бо за всі гріхи, **дівко**, тре платити [3, с. 130]. Ой-ой, **Лінушечко**, яка прекрасна казка [3, с. 333]. – І я тебе люблю, **Мартушко** [3, с. 333].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, аналіз функціонування вставних слів, конструкцій та звертань у романі Дари Корній «Гонихмарниця» підтверджує їхню широку вживаність. Такі конструкції сприяють створенню унікального художнього стилю авторки, розкриваючи її думки, емоції та враження від навколишнього світу. Подальше дослідження цього питання може зосередитися на вивченні особливостей таких вставних компонентів та звертань у інших творах авторки.

Список використаної літератури

1. Азарова Л. Вставні та вставлені конструкції в історичному дискурсі. *Рідний край*. 2018. №1. С. 139–144.
2. Величко Н.М. Поняття звертання та його функції із лінгвістичного погляду. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 4. С. 22–28.
3. Корній Д. Гонихмарниця. Харків: Вид-во «Ранок», 2024. 368 с. (Серія «Гонихмарники»).

Анастасія Бригадир,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Свистун Ніна Олександрівна

РЕЧЕННЄВІ КОНСТРУКЦІЇ, УСКЛАДНЕНІ ВІДОКРЕМЛЕНИМИ ЧЛЕНАМИ, У РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «ТРОЯН-ЗІЛЛЯ»

Вступ. Синтаксис художнього тексту є одним із найважливіших засобів організації та втілення авторського задуму, відображення індивідуального стилю письменника та створення неповторного художнього світу твору. Дослідження синтаксичних особливостей художнього мовлення, зокрема функціонування відокремлених членів речення, дозволяє глибше зрозуміти естетичну та комунікативну природу художнього тексту, його стилістичний потенціал та психолінгвістичний вплив на читача. Ускладнене просте речення з відокремленими членами є важливим засобом конденсації думки, розширення інформативних можливостей тексту та його емоційно-експресивного увиразнення, що обумовлює актуальність вивчення цього синтаксичного явища у контексті художньої комунікації.